

Korlátot ácsol köré ezer kocka,
réseket harap ketrecén a gond.

Ugyanakkor azt is tudja, hogy ez a mindennapi „kis élet” része egy teljesebb világnak, mert: „Őriznek a tárgyak s . . . ujjunk nyomát hordja a föld minden magva.”

És mit hozhat e küzdelemből, találhat-e megnyugtató helyet az ember számára? Az állandó részvételt az élet napi menetében, és e részvételt állandó felülvizsgálását, igényes megkérdőjelezését.

Tudom, nem múlnak könnyen, nyomtalan:
naponta s újra ítélem magam.

Nehéz vállalkozás a Raffaié: hiszen az életrajz naponta való versbeli rögzítése fárasztóvá válna, érdektelen dokumentumokat produkálhatna csak, úgyszintén a végtelen felidézésének korlátlan ismételtetése a szenvedélyes életigényt blöffös nagytmondássá fokozná le, a kettőt kiegyenlítő életreceptet pedig közhelyes okoskodássá színtelenítené. Ezek pedig reális veszélyek, nem-egy kortárs költészet vált érdektelenné éppen e buktatók okán.

Raffai kötete elkerüli ezeket a veszélyeket: versei élők, frissek, a bemutatott-leírt élethelyzetek pontosak, jól kiválasztottak és ismétlésmentesek, az ellentét megidézett végtelen valóban az ember szenvedélyes teljességigényét jelzi, következtetései pedig a napjai terheit vállaló ember komoly-derűs számvetései. Ez is a magyarázata ritka költői megszólalásának, a tíz év alatt alakult és mégis egységessé összeálló kötetnek. Az esetenként megszülető vers ugyanis része a szervesen alakuló költészetnek: nemcsak egy-egy pillanat alkalmi rögzítése, hanem egy-egy — számára adódó — újélet helyzetfelismerésének, a vele szemben fellázadó szenvedélynek és a megoldást kereső emberi igénynek a költői ítékezésre való bocsátása. A **Ne féltés, ne félj** kötet így folytatása, továbbírása a **Részeg virágzás**-nak, egy ember újabb és újabb fokozta önbemutatása, egy olyan emberé, aki egyszerre elégedett és elégedetlen önmagával és környezetével, és előttünk, velünk együtt keresi élethelyzetei megnyugtató megoldását, mert tudja, hogy életútja sokakéhoz hasonló, tehát személyes eredményei példává válhatnak mások számára is. De ezt a példajelleget sohasem hangsúlyozza, a versben mindig megmarad egynek a sok közül, egyedi esetnek. A személyes élményszerű vizsgálódás és szenvedélyes ki-kitörés marad mindig a jellemzője, ezek kontrasztjából teremti meg a maga személyes adottságaira méretezett, minden példa-jellegével együtt egyedi költői világot.

KABDEBŐ LÓRÁNT

BAKA ISTVÁN: MAGDOLNA-ZÁPOR

Ami először megragadja az olvasót Baka István verseskötetében az, hogy képekben gondolkodik. Ez a képi gondolkodás a legnemesebb hagyományok folyamába való bekapcsolódását biztosítja. Nem véletlen, hogy maga is Vörösmartyt vállalja költőelődjei közül a hozzá legközelebb állónak.

Él az állandó motívumok lehetőségével. Talán néha túl gyakran érezzük őket, ami adódhat a kevés versből, de következhet a mikrovilágból építkező képekből is. Ilyen motívumok fiatalkorában a magányos fa, újabban a zápor és a hóhullás. Megfigyelhetünk itt egy változást: a statikus elemeket / magányos fa, vadvíz/, főlvtótták a dinamikus zuhogást, valamiféle tisztulást asszociáló elemek. A változás azonban még nem párosult a belső világ jelentős átalakulásával, úgyhogy általánosításra, messzemenő következtetések levonására nincs módunk.

Verseinek alapmódozata a szorongás, a pontos rajzú tájakba menekített emberi félelem, olykor rettegés. Ezt a fajta szorongást hiába is keresnénk fiatal költészetünkben. A most kötettel jelentkezőket magányérzetükben, közösségi indíttatású verseikben is éppen valami magabiztosság céltudatos bátorság jellemzi. A jelenség oka Bakánál útravalójában rejlik: Maga írja: „Leggyakoribb érzelmeim a szorongás és a felháborodás. Szeretném, ha az utóbbiból lenne több.”

A kötet egynegyedét történelmi tárgyú versek foglalják el. Dózsa-versek, ezernyolcszáznegyvennyolcas versek, kurucnóták.

A historizálásról folyó divatos viták idején nem árt pár szót ejteni ezekről a versekről. Tudjuk, történelme nélkül gyökeretlen, életre képtelen mind a nemzet, mind a benne élő ember. Aki tehát egész népéhez intézi mondanivalóját, a közösség hangján legkönnyebben és legerőteljesebben akkor tud szólni, ha történelméről szól neki. Természetes törekvés tehát költőinknél a történelem felhasználása, feldolgozása.

A történelemhez nyúlás lehet stilizálás, mint Szepesi Attila verseiben, lehet átélés vagy a jelenre vont párhuzam, mint a Kilenceknél megfigyelhető. Baka egy harmadik utat választott, ezen halad következetesen, mindkét iránytól elhatárolva magát. Őt az érdekli, napjaink konzolidált körülményei között hogyan élheti ki az ember ösztönét és értelmesen ősi ösztönét: az igazabb tartalmakért való küzdelmet, a forradalmat, de egyúttal a küzdelem hiábavalóságát is, sőt, néha magát a bukást sem elkerülve. Ezért verseiben a magatartásmodell lesz a legfontosabb.

Személyes lírájának legszebb darabjaiban is a szorongás, a félelem motívum kerül előtérbe. Meggazdagodván azonban egy új jelenséggel: a reménnyel, a vágyakozás reménységével. A Sza-

kadj, Magdolna-zápor, a Gyóntató fehérség a, Szerelmesvers és az Ima már ezzel a többlettel íródtak, s ezzel a többlettel mutatnak egy teljesebb költői világ, cselekvőbb magatartás felé. Ennek reményében tekinthetjük szimbolikus értékűnek, hogy az Éjszaka, fekete ménes című vers zárja a kötetet. Az eddig szorongó, a veszedelmeket megérező, reményét elvesztő-megtaláló költő ebben a versében szövetségesre lel, ki akar lépni magányából, az éjszakából. Rádöbben, hogy sorsának nem csak elszenvedője, hanem irányítója is lehet. Elemi erővel zendül meg benne a tájjal szövetkező ember cselekvő reménye:

Én erdővel, tornyokkal mégis
szétszaggatom hóhérpalástod.

Határozott hangú, elsőkötetünk közül érettségével és tisztaságával kiugró könyv a Magdolna-zápor. Szerzőjét már rég nem az elsőkötetesek között kellene tárgyalnunk — igaz, kötete ezidáig csak egy jelent meg. (Magvető, 1975)

ZALÁN TIBOR

TAKÁTS GYULA: SZÁZ NAP A HEGYEN

Az átmeneti és a részleges rajtunk keresztül, élményünké válna torkollik az egészbe a teljességbe — ezt sugalmazza Takáts Gyula **Sós forrás** című, 1973-ban megjelent kötete. S mintha a költő pályájának utóbbi szakasza is valami hasonlót reprezentálna: hogyan lényegül át egy ember és adott környezetének intim kapcsolata az ember és a világ ellentétes egységének, létkérdéseinek személyes átélésévé. A **Száz nap a hegyen**, Takáts Gyula legújabb kötete kibontakoztat olyan tendenciákat, amelyek — rejtetten vagy nyíltan — jelen voltak a korábbi versgyűjteményekben is.

A kötetnek mintegy a felét egyetlen nagy versciklus alkotja: **A Heszperidák kertjén innen**. A világ szegélyéhez, a végső állomáshoz (a Heszperidák kertjéhez) még el nem érkezve, de már az örökös homály felé tartva, vívdón, mégis önkéntes sorsvállalással készül a költő az egybeolvadásra a holt anyaggal, hegyel-fényekkel-növényekkel. Gondolatainak e naplójában föl-föltűnnek a táj konkrét elemei: a karsztos hegy, a mészköre hajló molyhos-tölgy, a zöld tőké, a nádasok sora, a zöld gyík, és maga a meszelt cella, a pogány remetesség színhelye. Ám ezek mind szinte elvesztik önálló jelentőségüket, beleolvadnak a nagy Egészbe; a lét formáinak változatossága a közös törvényre utal. „Így fogjuk Egészé a teret! / Általuk és általunk / így teljesebb / az

idő . . . és a világ. / Élőbb az élet . . .” A világ külső pompája, szépsége mögött a törvényt, a nagy összefüggéseket igyekszik a költő érzékelni és érzékeltetni.

Ezt az egységet jelenidejű, sőt időtlen valóságként éli meg Takáts Gyula. Csak mi, emberek tartjuk szívünkben az időt: „Szívünk nélkül még halál sincs. / Teremtői is mi vagyunk . . .” A hegy pattogó meszében „kozmosz óra kegyeg”. Emberi lényünk és a természet élő vagy élettelen világa között bensőséges kapcsolat megfelelés áll fenn: „Hogy teljes légy te is, / e száraz mézen zizegő / levelek teszük.” Ösztönösen átélt materializmus? Inkább a klasszikus, ókori természetszemlélet és világszemlélet modern változata. Mert viszonyosságként a költő a bennünket átfogó világegyetembe is sokat belevetít az ember tudatából, gondolati-érzelmi életéből: a fű, a virág, a lomb, a világ „nem más szavával / és ködével, a maga szavaival / és lényegével felel . . .”; a természet is átlesküli, és olykor jelképszerűen megkettőzi az emberi életet, máskor pedig az emberlét keretévé, az emberi dráma arénájává válik. Ebben a felfogásban természetesen hatnak az ókori és más pogány allúziók (már a ciklus címe is ilyet rejt magában), Echo és Apolló emlegetése, s harmonikusan simulnak ebbe a költői világba a népi babonák, halászok és vincellérek naív, keresztény utalásokkal vegyülő, rettegésből fakadt hiedelmei.

Takáts Gyula tehát olyan versciklust és olyan kötetet hozott létre, amely sajátos szemléleti egységet hordoz, szuverén módon fejleszt tovább költészetének régebbi sajátosságait. Mégsem tekinthetjük a fejlődést egyértelműen szerencsésnek. S kifogásainkat elsősorban a versciklus formai megvalósítására alapozzuk. Úgy tűnik, programszerűen törekedett a költő a töredékességre, a gondolatok egy részének elhallgatására, és ezt a tematika indokolhatná is. Hiszen meditáció közben ritkán fogalmazunk kerek mondatokban. Ezúttal azonban a bizonytalansági tényező nagyobb súlyt kap a kelleténél. Takáts Gyulának ugyanis gyakori versalkotó módszere az, hogy — számos más költőhöz hasonlóan — rendszerint valami konkrét látvány, egyszerű történet, váratlanul felbukkanó tárgy sugalmazó ereje indítja útjára a gondolatokat. Korábbi köteteiből is tömegével idézhetnénk erre példákat. A jelen ciklus egyes tagjainak nyitó mondataiban is számos konkrét körülményre utaló határozószó található (**ott, már, most, körben, innen, eddig**), még több az indító kötőszó (**és, vagy, de**) és a rámutatószó (**ez, ezért**). A költő ezzel hangsúlyozza a ciklus egységét, érzékelteti a költemények folytonosságát, egymásból-eredését. Ha azonban tovább vizsgáljuk a versindító mondatokat, akkor azt tapasztaljuk, hogy azok igen nagy része hiányos mondat. A ciklus 40 darabjából 13 kezdődik így, a legtöbbször az alany hiányzik. További 6—8 esetben a mondat grammatikailag teljesen megformált, tartalma mégis hiány-